

SOCIÁLNA PRÁCA AKO ARCHITEKT SPOLOČENSKEJ SÚDRŽNOSTI V ROKU 2026

Hermína MAREKOVÁ

SOCIAL WORK AS AN ARCHITECT OF SOCIAL COHESION IN 2026

ABSTRAKT

Výraz „Harambee“ pre nás znie exoticky, v pôvodnom kontexte znamená prax komunitnej svojpomoci. Táto téma nie je len abstraktným mottom. Je to naliehavá výzva na prehodnotenie úlohy sociálnej práce v 21. storočí. Cieľom tohto článku je analyzovať význam výzvy Harambee, rozobrať jej tri kľúčové piliere – spoluprácu a dialóg, solidaritu a inklúziu, spoločnú zodpovednosť – a predstaviť, ako sa sociálni pracovníci môžu stať skutočnými „architektmi spoločenskej súdržnosti“, ktorí búrajú pomyselné generačné getá a budujú mosty tam, kde sú dnes priepasti.

Kľúčové slová: Komunitná svojpomoc, harambee, dialóg, konklúzia solidarita

ABSTRACT

The term “Harambee” sounds exotic to us, in its original context it means the practice of community self-help. This theme is not just an abstract motto. It is an urgent call to rethink the role of social work in the 21st century. The aim of this article is to analyze the meaning of the Harambee challenge, to analyze its three key pillars – cooperation and dialogue, solidarity and inclusion, shared responsibility – and to imagine how social workers can become real “architects of social cohesion”, who tear down imaginary generational ghettos and build bridges where there are gaps today.

Keywords: Community self-help, harambee, dialogue, conclusion, solidarity

Svet v roku 2026 čelí kríze, ktorá nie je primárne ekonomická ani environmentálna – je to kríza dôvery a spojenia. Stretávame sa s hlbokou polarizáciou spoločnosti, kde politické presvedčenie, vek,

pôvod alebo sociálny status vytvárajú neviditeľné, no pevné bariéry. Ľudia sa čoraz častejšie uzatvárajú do informačných bublín, prestávajú počúvať jeden druhého a vnímajú tých „odlišných“ ako hrozbu. Práve do tohto napätého globálneho kontextu prichádza oficiálna téma Medzinárodnej federácie sociálnych pracovníkov (IFSW) pre Svetový deň sociálnej práce, ktorý pripadá na 17. marca 2026: Výzva HARAMBEE.

Táto téma nie je len abstraktným mottom. Je to naliehavá výzva na prehodnotenie úlohy sociálnej práce v 21. storočí. Cieľom tohto článku je analyzovať význam výzvy Harambee, rozobrať jej tri kľúčové piliere – spoluprácu a dialóg, solidaritu a inklúziu, spoločnú zodpovednosť – a predstaviť, ako sa sociálni pracovníci môžu stať skutočnými „architektmi spoločenskej súdržnosti“, ktorí búrajú pomyselné generačné getá a budujú mosty tam, kde sú dnes priepasti.

Od koreňov k globálnej výzve

Slovo Harambee pochádza zo svahilčiny a jeho doslovný preklad znie: „podme všetci ťahať za jeden povraz.“ Je to viac než len fráza; je to životná filozofia zakorenená v tradíciách východnej Afriky, najmä v Keni. V pôvodnom kontexte Harambee označovalo stáročia starú prax komunitnej svojpomoci. Keď bolo treba postaviť školu, opraviť cestu alebo pomôcť rodine v núdzi po požiari, komunita sa jednoducho zišla. Každý prispel podľa svojich možností – bohatší materiálom, chudobnejší prácou, starší svojou múdrosťou. Nikto sa nepýtal na politickú príslušnosť či kmeňový pôvod. Išlo o spoločné prežitie a prosperitu. Po vyhlásení nezávislosti sa Harambee stalo národným mottom Kene, symbolom jednoty pri budovaní mladého štátu – výzvou, aby všetci občania spoločne ťahali za rozvoj krajiny (Moyo, O. 2010.)

Prečo práve tento koncept oslovil IFSW v roku 2026? Pretože jeho posolstvo je univerzálne. Harambee stavia na myšlienke, ktorú v južnej Afrike poznajú ako Ubuntu – „Ja som, pretože my sme“. V globalizovanom, no rozdrobenom svete je návrat k tejto prvotnej myšlienke vzájomnej prepojenosti a kolektívnej zodpovednosti nielen peknou myšlienkou, ale nevyhnutnosťou pre prežitie. Žiadna komunita, žiadny štát a už vôbec nie jednotliviec nedokáže izolovane čeliť dnešným komplexným krízam – od klimatických zmien cez migračné vlny až po automatizáciu práce. Harambee nás učí, že sila nie je v individuálnom úspechu, ale v schopnosti spojiť sily (IFSW, 2026).

Tri piliere výzvy Harambee 2026

Výzva Harambee je postavená na troch vzájomne prepojených pilieroch, ktoré reagujú na akútne problémy súčasnosti.

⇒ **Spolupráca a dialóg – budovanie mostov**

Prvým a zásadným pilierom je obnova schopnosti spolupracovať a viesť dialóg. Súčasná polarizácia dosahuje nebezpečné rozmery. Už nehovoríme len o politických rozdieloch medzi pravitou a ľavicou. Vznikli akési „kultúrne kmene“: odporcovia a zástancovia opatrení počas pandémie, mestské elity verzus vidiek, generácia Z na TikToku a seniori pozerajúci televízne noviny. Tieto skupiny si prestali rozumieť, vnímajú sa ako konkurenti o zdroje a priestor. Chýbajú im „tretie miesta“ – neutrálne priestory, kde by sa mohli stretávať ako rovníocenní občania, nie ako nepriatelia.

Úlohou sociálneho pracovníka v tomto pilieri je stať sa mediátorom a facilitátorom. Jeho úlohou je vytvárať práve takéto „tretie miesta“. Prakticky to môže vyzeráť ako organizovanie komunitných dialógov v obecných domoch, kde majú miesto pri stole mladí „aktivisti“ aj starší „konzervatívci“. Môže ísť o projekty občianskych kaviarní, kde sa pri káve diskutuje o lokálnych problémoch – napríklad o tom, či postaviť cyklochodník alebo parkovisko, a hľadá sa riešenie, ktoré zohľadní potreby oboch skupín. Nejde o to presvedčiť toho druhého, ale pochopiť ho a nájsť spoločnú reč.

⇒ **Solidarita a inklúzia – nikto nemôže byť vynechaný**

Druhý pilier sa zameriava na tých, ktorí sú v dôsledku konfliktov, nerovnosti alebo vysídľovania vytláčaní na okraj spoločnosti. Kto sú dnes marginalizovaní? Sú to utečenci utekajúci pred vojnou, osamelí seniori, ktorých rodiny emigrovali za prácou, ľudia bez domova, ktorých počet v dôsledku bytovej krízy narastá, deti vyrastajúce v chudobe, ale aj ľudia s duševnými problémami, na ktorých sa spoločnosť často pozerá cez prsty. V duchu Harambee musí sociálna práca prekonať čisto charitatívny model pomoci („my im dáme“) a presunúť sa k modelu posilňovania (empowerment) a **advokácie**. Cieľom nie je len poskytnúť potravinovú pomoc, ale vytvoriť podmienky, aby ľudia na okraji získali opäť kontrolu nad svojimi životmi a hlas vo veciach, ktoré sa ich týkajú. Praktickým príkladom je premena komunitných centier na živé organizmy. Namiesto „výdajne polievky“ sa takéto centrum môže stať miestom, kde mladí dobrovoľníci učia seniorov pracovať s počítačom, a naopak, seniori učia mladých záhradkáčiť na komunitnej záhrade. Vzniká tak priestor spolupatričnosti, kde sú si všetci rovníocenní a kde každý prináša hodnotu.

⇒ **Spoločná zodpovednosť – udržateľnosť pre všetkých**

Tretí pilier presahuje rámec sociálnych vzťahov a dotýka sa našej spoločnej budúcnosti na planéte. Uznáva, že environmentálne a ekonomické šoky (sucho, povodne, inflácia) nedopadajú na všetkých rovnako. Najtvrdšie zasahujú práve najzraniteľnejšie komunity. Udržateľná budúcnosť preto nemôže byť len otázkou „zelenej politiky“ pre bohatých, ale musí byť postavená na spoločnej zodpovednosti a solidarite.

Tu vstupuje do hry ekosociálna práca. Sociálni pracovníci môžu iniciovať projekty, ktoré spájajú sociálnu pomoc s environmentálnou udržateľnosťou. Príkladom môže byť vytvorenie „zelených tímov“ zložených z dlhodobo nezamestnaných a mládeže, ktorí sa starajú o obecnú zeleň, obnovujú remízky alebo zakladajú komunitné ovocné sady. Iným príkladom sú komunitné energetické **družstvá**, kde sa ľudia združia, aby spoločne investovali do solárnych panelov na streche školy či obecného úradu, čím si znížia náklady na energie a zároveň chránia klímu. Tento prístup ukazuje, že starostlivosť o človeka a starostlivosť o planétu sú dve strany tej istej mince.

Sociálny pracovník ako architekt spoločenskej súdržnosti

Ak prijmem výzvu Harambee, musíme zásadne prehodnotiť profesijnú identitu sociálnych pracovníkov. Už nie sú len „poskytovateľmi pomoci“ alebo úradníkmi, ktorí pridelujú dávky. Stávajú sa architektmi spoločenskej súdržnosti. Ich úlohou je navrhovať a stavať také spoločenské štruktúry a vzťahy, ktoré sú odolné voči krízam a spravodlivé pre všetkých. Aké kompetencie sú na to potrebné?

- ✓ **Facilitátor:** Musí vedieť vytvoriť bezpečný priestor pre dialóg, kde sa ľudia neboja vyjadriť svoj názor a zároveň sú ochotní počúvať iných.
- ✓ **Organizátor:** Nemôže čakať, že sa ľudia spoja sami. Musí aktívne pomáhať pri vytváraní susedských skupín, svojpomocných kruhov či komunitných iniciatív.
- ✓ **Staviteľ mostov (Bridge-builder):** Jeho úlohou je zámerne prepájať rozdelené skupiny – organizovať spoločné aktivity pre materské centrá a domovy dôchodcov, spájať podnikateľov s nezamestnanými, majority s menšinami.
- ✓ **Advokát sociálnej spravodlivosti:** Musí odhaľovať a pomenúvať systémové nespravodlivosti (diskriminácia v prístupe k bývaniu, práci, vzdelaniu) a pracovať na ich odstraňovaní, a to aj prostredníctvom verejnej angažovanosti.

Práve preto je téma Harambee taká dôležitá. Varuje pred rizikom vzniku „generačných get“ . Ak nebudeme cielene prepájať generácie, vzniknú svety, ktoré si nerozumejú. Mladí ľudia uviaznutí v online realite a neistých pracovných úväzkoch budú vnímať seniorov ako privilegovanú vrstvu, ktorá im blokuje cestu. Seniori zas budú v mladých vidieť len lenivú a nevďačnú generáciu. Sociálna práca má jedinečné postavenie a nástroje, ako tieto getá búrať – od medzigeneračných mentoringových programov až po projekty spoločného bývania (co-housing).

Praktické aplikácie: Ako napĺňať výzvu Harambee v praxi

Ako teda môže vyzeráť Harambee v každodennej praxi na Slovensku?

❖ Na úrovni komunity (obec/mesto):

Podpora vzniku bánk času, kde si ľudia vymieňajú služby bez peňazí (napr. oprava kohútika výmenou za doučovanie z angličtiny).

Zavedenie participatívneho rozpočtu, kde obyvatelia sami rozhodujú o časti verejných financií a učia sa tak spolupracovať a hľadať kompromisy.

Organizovanie pravidelných susedských slávností, ktoré prelomia anonymitu mestského života.

❖ Na úrovni organizácie (úrad, neziskovka):

Prechod od úzko špecializovaných tímov k interdisciplinárnej spolupráci – sociálny pracovník v škole, v zdravotnom stredisku, na mestskom úrade plánujúcom verejný priestor.

Vytváranie tímov, ktoré svojím zložením odrážajú diverzitu komunity – mladí aj starší, ľudia z majority aj minority.

❖ Na úrovni jednotlivca a rodiny:

Využívanie svojpomocných skupín ako kľúčovej metódy – pre osamelých rodičov, ľudí so stratou zamestnania, chronicky chorých. Skupina sa stáva ťahúňom, nie len sociálny pracovník.

Práca s rodinou ako systémom, kde sa hľadajú vnútorné zdroje a posilňujú vzťahy, aby rodina dokázala čeliť krízam bez vonkajšej pomoci.

Záver

Výzva HARAMBEE na Svetový deň sociálnej práce 2026 nie je len jednou z každoročných tém. Je to zásadná výzva na zmenu paradigmy. V čase, keď sa svet rozpadá na jednotlivé izolované ostrovy, pripomína nám, že sme všetci na jednej lodi. Pripomína nám, že sociálna práca má byť tmelom, ktorý spája rozdrobenú spoločnosť. Rôzne spoločenské krízy postupe zmení samotný charakter sociálnej práce. Kým v predchádzajúcom období sa vládlo väčší dôraz na individuálnu sociálnu prácu, teraz sa ukazuje, že sociálna politika musí byť koncipovaná nielen ako reakcia na riešenie individuálnych problémov ale aj ako nástroj riešenie štrukturálnych hospodárskych výkyvov (Žiaková, 2012). Sociálna práca sa stala dôležitým sprostredkovateľom medzi občanom a štátom. Po zmene paradigmy terajšia kríza ovplyvnila aj samotný charakter sociálnej práce. Kým v predchádzajúcom období sa dôraz kládol na individuálnu, adresnú prácu s klientom, počas krízy sa zvýraznila potreba masových a systémových riešení. Príkladom môže byť ťažko zvládnuté covidové obdobie. Pre samotných sociálnych pracovníkov to znamená byť odvážnejší, kreatívnejší a angažovanejší. Už nestačí sedieť v kancelárii a čakať na klienta. Treba vyjsť do komunity, spájať ľudí, vytvárať siete a nebojovať len za jednotlivcov, ale za spravodlivejšie nastavenie celého systému. Otázkou ostáva, či na takýto tip práce sociálni pracovníci majú, či budú mať prostriedky ako dopravný prostriedok, spolupráca, zaplatené pracovné časy po pracovnej dobe atď.

Iba ak prijmeme zodpovednosť jeden za druhého a budeme ťahať za jeden povraz – mladí aj starí, chudobní aj bohatí, majority aj minority – dokážeme vybudovať spoločnosť, ktorá je dostatočne odolná a ľudská na to, aby čelila výzvam dneška i zajtrajška. Sociálna práca sa vždy vyvíjala v úzkom prepojení so spoločenskými podmienkami a jej úloha nadobúda na význame v obdobiach sociálnych a ekonomických kríz. Lebo len spoločne dokážeme utiahnuť záťaž tohto sveta.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

IFSW (2025). Official Statement for World Social Work Day 2026: Harambee – Together we pull. [online]

LORENZ, W. (2020). Sociálna práca v meniacej sa Európe. Brno: Masarykova univerzita.

MOYO, O. (2010). African Social Work Practice: The Case of Harambee in Kenya. Journal of Social Work in Africa.

ŠSTATISTICKÝ úrad SR (2025). Správa o životných podmienkach domácností v SR. Bratislava.

ŽIAKOVÁ, E. 2012. Sociálna práca. Teoretické východiska a praktické kontexty. Košice. UPJŠ ISBN 978-80-70-97-870-2

KONTAKT

Doc. PhDr. Hermína Mareková, PhD.

Fakulta sociálnych štúdií VŠD

Sládkovičovo

hermina.marekova@gmail.com